

Bijeenkomst Kerkenvisies Zuid-Holland 21 maart 2019

Informatie bisdom Rotterdam

Inhoud

Bisdom en rooms-katholieke parochies	p. 2
Verhouding, taken, verantwoordelijkheden, bepalingen bij kerkgebouwen	
Zorgvuldig gebruik van de liturgische ruimte: nevenfuncties	p. 4
Bisdom Rotterdam procedure (her)inrichting en (her)bestemming	p. 5
Overheid gaat met kerkeigenaren in gesprek over ‘kerkenvisie’ Websitebericht bisdome rotterdam.nl 16 februari 2019	p. 6

Bisdom en rooms-katholieke parochies

Verhouding, taken, verantwoordelijkheden, bepalingen bij kerkgebouwen

Het bisdom (bisschop) en de parochie (pastoor)

In materieel opzicht is de parochie een zelfstandige eenheid. De parochie is juridisch eigenaar van alle eigendommen van de parochie, ook van het kerkgebouw. Dus alleen de parochie kan een kerkgebouw verkopen of verhuren. De revenuen daaruit gaan naar de parochie.

De parochie wordt op materieel terrein vertegenwoordigd door het kerkbestuur, waarvan de pastoor altijd de voorzitter is. Indien de pastoor dat wil, kan hij zijn bevoegdheden als voorzitter van het kerkbestuur delegeren aan de vicevoorzitter. Bijvoorbeeld bij de notaris wordt het bestuur rechteens vertegenwoordigd door de voorzitter samen met de secretaris. Zij kunnen echter alleen handelen op grond van een bestuursbesluit.

Dat betekent tevens dat het bisdom geen eigenaar is van de parochiekerk en de andere parochiële goederen. Het bisdom kan dus geen kerk verkopen. Wel kan het bisdom namens de parochie en/of op verzoek van de parochie (het parochiebestuur) onderhandelingen over een verkoop voeren. Dat kan een parochiebestuur vragen, bijvoorbeeld wanneer het bisdom meer expertise heeft om te onderhandelen dan de parochie.

Het bisdom heeft altijd een toezichthoudende functie en een parochie kan niet substantiële bezittingen verkopen zonder toestemming van het bisdom. Voor zaken van enige importantie is altijd bisschoppelijke machtiging nodig. Zonder die machtiging is een verkoop ongeldig.

Bisschoppelijke machtiging

Namens de bisschop ziet de econoom van het bisdom toe op het financieel-juridische reilen en zeilen in de parochies, met het oog op zorgvuldig beheer. Een van de manieren waarop het bisdom toezicht houdt, is de bisschoppelijke machtiging. Parochies hebben deze schriftelijke machtiging nodig voorafgaand aan daden van buitengewoon beheer. De bisschoppelijke machtiging moet tijdig worden aangevraagd, voorzien van alle benodigde documentatie.

Hoofdstuk 8 in het 'Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland' (ARBP) geeft aan waarvoor een parochiebestuur een bisschoppelijke machtiging nodig heeft.

Art 53. lid 1. Het kerkbestuur heeft een voorafgaande schriftelijke machtiging nodig van de bisschop voor daden, die de grenzen van het gewone beheer te buiten gaan, met name voor:

- a. wijziging in de bestemming van het vermogen;
- c. het verkrijgen, vervreemden, hypothecair belasten, in pacht of huur geven, in gebruik of bruikleen geven van registergoederen of het vestigen van beperkte rechten, alsmede het aangaan van andere overeenkomsten, die bezwarend zijn voor de parochie;
- e. het vervreemden, verpanden, in bruikleen geven of op welke wijze ook aan hun bestemming onttrekken van voorwerpen van kunst en wetenschap, geschiedkundige gedenkstukken of andere roerende zaken van bijzondere waarde, die eigendom zijn van de parochie;
- f. het oprichten, afbreken, verbouwen of van bestemming veranderen van tot het vermogen van de parochie behorende gebouwen en van kerkmeubelen van bijzondere waarde, alsmede het verrichten van buitengewone herstellingen;
- i. het verzoeken tot plaatsing c.q. afvoering dan wel het al dan niet instemmen met een (voorgenomen) besluit tot plaatsing c.q. afvoering van een gebouw of ander eigendom van de parochie op een monumentenlijst van een burgerlijke overheid.

Kwalitatief en kwantitatief beding

Bij herbestemming van een kerkgebouw dient rekening te worden gehouden met een kwantitatief en kwalitatief beding.

Kwantitatief:

- Can. 1294 § 1 CIC: Een zaak mag gewoonlijk niet vervreemd worden tegen een prijs die lager is dan in schatting aangegeven wordt.
- Can. 1293 § 1 CIC: Om goederen te vervreemden waarvan de waarde de vastgestelde minimumsom overschrijdt, is bovendien vereist:
  - een goede reden, zoals dringende noodzaak, duidelijk nut, vroomheid, caritas of een andere ernstige pastorale reden;
  - en door deskundigen schriftelijk gemaakte schatting van de te vervreemden zaak.

Kwalitatief:

- Can. 1222 § 2 CIC: Waar andere ernstige redenen het raadzaam maken dat een kerk niet langer voor de goddelijke eredienst gebruikt wordt, kan de diocesane Bisschop, na de priesteraad gehoord te hebben, deze terugbrengen tot een profaan en niet onwaardig gebruik....etc.
- Een herbestemming mag niet in strijd zijn met de r.-k. Kerk, niet indruisen tegen de goede zeden en geen aanleiding geven tot verwarrend gebruik. Bij verkoop van een kerkgebouw wordt het kwalitatief beding in nadere bepalingen opgenomen in de koopovereenkomst.

Bronnen

Het Algemeen reglement bestuur van een parochie (ARPB) op bisdomrotterdam.nl:

<https://www.bisdomrotterdam.nl/voor-parochies/dienstverlening-economaat/bisschoppelijke-machtiging>

<https://www.bisdomrotterdam.nl/documenten-overzicht/documenten-economaat>

Codex Iuris Canonici (CIC), kerkelijk wetboek:

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=30>

Bisdom Rotterdam:

www.bisdomrotterdam.nl

Rooms-Katholieke Kerk in Nederland:

www.rkkerk.nl

Zorgvuldig gebruik van de liturgische ruimte: nevenfuncties

Multifunctioneel gebruik van de kerkruimte, met meer functies in een en dezelfde ruimte, kan de waardigheid en passend gebruik onvoldoende borgen. Nevenfuncties in een kerkgebouw met een verkleinde kerkelijk-liturgische ruimte voor eredienst zijn wel mogelijk.

Nevenfuncties in een kerkgebouw kunnen zijn: parochiële voorzieningen, zoals het parochiesecretariaat, werkkamers voor de pastorale beroepskrachten, vergaderruimten. Ook zijn sociale maatschappelijke nevenfuncties mogelijk. Bij voorkeur kan gedacht worden aan een sociale herbestemming (bibliotheek, wijkhuis, brede schoolvoorziening, gezondheidscentrum), en in beperkte mate aan een culturele herbestemming (museum, expositie, concerten, koorrepetities). Zorg is dat het kerkgebouw architectonisch intact blijft. En er moeten goede afspraken worden gemaakt over het eigendom van het geheel en de delen, de huur en de huuropzegging.

Als in pandig een deel van de kerk als vaste kerkelijk-liturgische ruimte wordt behouden, dient dit een aparte daartoe blijvend bestemde kerkruimte te zijn, waar het altaar, de lezenaar en de doopvont staan, en waar in het tabernakel het allerheiligste wordt bewaard. Als het mogelijk is, wordt ook een toegankelijke ruimte gemaakt voor stil gebed en/of een Mariakapel.

In de kerkruimte kunnen naast eredienst selectief andere bijeenkomsten plaatsvinden. Het gaat dan om activiteiten van godsdienstige en pastorale aard, bijvoorbeeld religieuze concerten en geloofsinhoudelijke lezingen. Bij deze gelegenheden wordt het allerheiligste overgebracht naar een andere ruimte. Ten teken daarvan wordt het tabernakel geopend en de godslamp gedoofd. Profane en niet-kerkelijke activiteiten kunnen niet plaats vinden.

bisdom procedure (her)inrichting (her)bestemming

<https://www.bisdomrotterdam.nl/nieuws/algemeen-nieuws/overheid-gaat-met-kerkeigenaren-in-gesprek-over-kerkenvisie>

Overheid gaat met kerkeigenaren in gesprek over ‘kerkenvisie’

Websitebericht bisdomrotterdam.nl 16 februari 2019

Ontwikkeling van integrale kerkenvisies in samenwerking met lokale partners

Op 21 maart vindt in de stad Rotterdam een bijeenkomst plaats over ‘kerkenvisies’. De bijeenkomst wordt georganiseerd door het provinciale steunpunt cultureel erfgoed in Zuid-Holland en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Parochiebesturen en besturen van parochiefederaties worden hiervoor via het bisdom Rotterdam uitgenodigd. De bijeenkomst is voor de gehele provincie Zuid-Holland en bedoeld voor vertegenwoordigers van gemeenten, kerkbestuurders, erfgoedorganisaties en burgerorganisaties.

Wat is een kerkenvisie en wat ging eraan vooraf? “De ontwikkeling van kerkenvisies is een direct gevolg van de ‘Agenda Toekomst Religieus Erfgoed’, een proces dat liep van 2014 tot december 2016”, legt Karien van Velsen uit. De architect en medewerker bouwzaken van het bisdom Rotterdam nam deel aan dat proces en is nu namens CIO-K lid van de Projectgroep Toekomst Religieus Erfgoed. In het CIO werken 33 kerkgenootschappen samen bij het contact met de overheid. Het CIO-K is het deel van het CIO dat over de kerkgebouwen spreekt.

“In die ‘Agenda Toekomst Religieus Erfgoed’ spraken verschillende partijen over de toekomst van het religieus erfgoed, lees: kerkgebouwen. Er waren een aantal werkgroepen, waar ook medewerkers van bisdommen bij betrokken waren, zoals over wet- en regelgeving en over het voortgezet gebruik van kerkgebouwen. Dat laatste is belangrijk. Het gaat ook over kerken die in gebruik blijven voor de eredienst.” Karien van Velsen benadrukt overigens dat het over kerkgebouwen moet gaan en niet over kerken: “Dat onderscheid wil ik echt maken. We kunnen een kerkgebouw sluiten, maar we sluiten niet de kerk mag ik hopen.”

Het bisdom Rotterdam benadert de nationale kerkenaanpak vanuit ‘het geloof voorop’.

De ‘Agenda Toekomst Religieus Erfgoed’ stelde een slotverklaring op. Karien van Velsen: “Het eerste actiepoint daarin was dat er een vervolg van de samenwerking zou komen. De rijksoverheid zou daar nadrukkelijk bij betrokken worden onder meer vanwege de ‘transformatieruimte’ van kerkgebouwen die rijksmonument zijn. Denk daarbij aan de vraag: wat is echt belangrijk aan dat rijksmonument en waar kun je toch aanpassingen doen, zoals een extra opening voor meer daglicht of een stuk aanbouwen. Die aanpassingen kunnen belangrijk zijn voor de toekomst van de kerkgebouwen.”

Een ander actiepoint kondigde het vervolg aan, dat in de praktijk de naam ‘kerkenvisie’ zou krijgen. Betrokkenen spraken namelijk af, dat gemeentelijke overheden zich zouden gaan inzetten om lokale scenario’s vroegtijdig in beeld te brengen en om in samenwerking met lokale partners kennis en visie op het lokale religieus erfgoed te ontwikkelen.

Inmiddels is op 10 november 2018 een ‘nationale kerkenaanpak’ ondertekend tijdens een bijeenkomst in de Stevenskerk in Nijmegen. Bij de partners die eerder al samenwerkten rond de ‘Agenda Toekomst Religieus Erfgoed’ is nu ook het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) aangesloten. Minister van Engelshoven ondertekende samenwerkingsafspraken in de nationale kerkenaanpak. Vanuit het CIO ondertekende John Bakker, voorzitter van het CIO-K, als vertegenwoordiger van de kerkeigenaren.

De nationale kerkenaanpak gaat over:

1. Kerkenvisies die in samenspraak van alle betrokken partijen tot stand komen
2. Het ontwikkelen en toegankelijk maken van kennis over kerkgebouwen
3. Duurzaamheid van kerkgebouwen
4. Toegankelijkheid van kerkgebouwen
5. Draagvlak voor kerkgebouwen

Voor het bisdom Rotterdam is het van belang deze vijf punten vanuit ‘het geloof voorop’ te benaderen. Bijvoorbeeld waar het gaat om verduurzaming. Deze kan niet los worden gezien van de encycliek *Laudato si’* van paus Franciscus.

Het ministerie van OCW voert momenteel zes kerkenvisie pilots in: Amersfoort, Oss, Oost-Stellingswerf, Rotterdam, Zaanstad, Zuidwest Fryslân. De Rijksdienst Cultureel Erfgoed organiseert deze. De pilots lopen nog, maar ondertussen heeft het ministerie al geld vrijgemaakt voor gemeentes die een kerkenvisie willen maken. Minister Van Engelshoven stelt vanaf 1 januari 2019 drie jaar circa 3 miljoen euro per jaar beschikbaar voor het opstellen van integrale kerkenvisies door gemeentes.

Karien van Velsen benadrukt nogmaals dat een kerkenvisie niet alleen kijkt naar kerkgebouwen die leeg komen, maar ook naar kerkgebouwen die hun kerkelijke functie behouden. Immers ook de verduurzaming en de toegankelijkheid van kerkgebouwen zijn verankerd in de vijf punten van de nationale kerkenaanpak. “Elk religieus gebouw zou meegenomen moeten worden in een kerkenvisie. Ook voor kerkgebouwen die behouden blijven voor de eredienst zijn er misschien wensen die je mee kunt nemen in de kerkenvisie. Denk aan de genoemde verduurzaming en de presentie die je wil houden, terwijl misschien het kerkgebouw een maatje te groot is geworden, zodat je kunt denken aan inbreiding en nevenfuncties.”

“Belangrijk is dat de eigenaren van de kerkgebouwen goed worden betrokken bij de ontwikkeling van kerkenvisies. Dat is een aandachtspunt voor de gemeentelijke overheid. Katholieke parochies en protestantse gemeenten bestaan uit vrijwilligers die deze klus erbij krijgen. Dat laatste onderscheidt hen weer van lokale erfgoedverenigingen, voor wie het behoud van erfgoed ‘core business’ is. Overigens is het zo dat de katholieke en de protestantse visie of theologie van het kerkgebouw onderling wat van elkaar verschilt en ook de kerkstructuur is anders. Zo hebben parochies waar het gaat om de kerkgebouwen altijd te maken met de nodige afstemming met het bisdom.”

Wat zijn leerpunten tot nu toe van de pilots? Karien: “Een leerpunt is de zorg die er moet zijn voor politiek draagvlak in de gemeente. Een ander punt is de vertrouwelijkheid van informatie als je als kerkeigenaar nadenkt over de toekomst en daarvoor aan de kerkenvisie tafel spreekt met verschillende partijen. Je hebt immers ook te maken met de nodige interne afstemming in de parochie en met het bisdom.”

Ondertussen organiseert de RCE per provincie in het land zogeheten ‘roadshows’, waarvan die op 21 maart in Rotterdam er één is. Karien: “Op deze bijeenkomsten wordt uitgelegd wat een kerkenvisie is. Het is een eerste stap om informatie te geven aan de diverse partijen die hierbij betrokken zijn. Een aandachtspunt is dat de landelijke pilots nog niet zijn afgerond, maar de lokale kerkenvisies hiermee wel een start zullen gaan krijgen. Op de roadshows komen medewerkers van gemeentes en waarschijnlijk ook veel eigenaren en erfgoedverenigingen. De uitnodiging is nog niet gericht aan projectontwikkelaars, omdat die aan bod komen nadat kerkenvisies zijn ontwikkeld.”

Het bisdom Rotterdam nodigt parochiefederaties en parochiebesturen per brief uit. En ook tijdens de vicariaatsbijeenkomsten van het economaat op 17 en 19 juni zal erover worden gesproken. Karien van Velsen benadrukt tot slot: “Ik hoop dat, wanneer parochies gevraagd worden mee te werken aan het

opstellen van een kerkenvisie, ze contact leggen met het bisdom. Klop aan voor informatie en voor hulp vanwege een zorgvuldig proces.”

Samenvattend, waar moeten parochies op letten?

- De nationale kerkenaanpak gaat over 5 punten, waaronder verduurzaming en toegankelijkheid. Het bisdom Rotterdam benadert deze vanuit ‘het geloof voorop’.
- Een kerkenvisie gaat ook over kerkgebouwen die hun functie voor de eredienst behouden.
- Vraag de lokale overheid om aandacht voor het eigen karakter van de parochie als vrijwilligersorganisatie met beperkte menskracht en middelen en met een bestuurlijke agenda die doorgaans al goed gevuld is.
- Spreek met elkaar over de vertrouwelijkheid van informatie, stem in het begin af hoe je daarmee omgaat.
- Ben je ervan bewust dat je samen optrekt met andere kerkgenootschappen, waarbij de visie op het kerkgebouw per kerkgenootschap kan verschillen. Heb het er met elkaar over hoe je daarmee omgaat.
- Let op kerkjuridische zaken, zoals de bisschoppelijke machtigingen en de betrokkenheid van het bisdom in zijn algemeen.

Aanmelden voor de Bijeenkomst Kerkenvisies Zuid-Holland kan via de website van Erfgoedhuis Zuid-Holland.